

1723

בשם יהוה

DISSERTATIO GRADUALIS,

De

PLANTATIONE
ECCLESIAE SVECANÆ

IN

AMERICA,

QUAM,

*Suffragante Ampl. Senatu Philosoph. in
Regio Upsal. Athenæo,*

PRÆSIDE,

VIRO Amplissimo atque Celeberrimo

MAG. A N D R E A

WERNERIANUS

Eth. & Polit. Prof. Reg. & Ord.

In Audit. Gust. Maj. d. 14 Jun.

An. MDCCXXXI.

Examinandam modeste sistit

TOBIAS E. BIÖRCK.

AMERICANO-DALEKARLUS.

UPSALIÆ Literis WERNERIANIS.

1731

5

F 167
B 62
Office

To
The Most Honourable LORD,
COUNT
CHARLES
GYLLENBORG,
SENATOR in the Kingdom of Sweden
And
CHANCELOUR of the University at Lund.

What think, *Your Lordship*, maketh me
bold,

To enter Your Palace?
Yeas, reason is, that I am told,
Of Father dear, allways:
How great to him Your Favour been,
When You in *London* stood,
And he by Sweds, about *Christeen*,
In *Pennsilvani* - Wood.

How Swedish Church is planted there,
Of Swedish Priests and Sheeps,
On both they Sides of *de la Ware*,
Among great many Heaps,
Of diverse Sects and Indians,
Is now, *My Lord*, the Same,
I am perswaded of my Brains,
To offer Your great Name,

I hope

Q. S. 1 June 17
I hope, *Your Lordship* tak's it well,
Although the Gift is Smal,
For this do me assure and tell,
Your Grace renoun'd to all.
And, pray, who can here take away
The Favour from such *Lord*?
No more, than from the Sun, one Ray,
A task, besure, too hard.

If now it please Your Excellence,
To cast a Beam on me,
And take this work in Your Defence,
How happy wil I be!
Indeed, I think, I then dare say,
At all Envy I boast,
For what a Cloud can ever stay,
Where Sun doth shine as most.

LORD, pardon me, who made now bold,
To talke Your Praise in yain,
For when all told, is nothing told,
Still greater doth remain.
O, God therefore, gif Ear, I pray,
That this *My Lord* may see,
For many's Sake, his latest Day,
As late as it can be!

YOUR LORDSHIPS

Most humble and most obedient servant

TOBIAS ER. BIÖRCK.

Americ.

S:Æ R:Æ M:TIS
MAGNÆ FIDEI VIRO,
Reverendisimo
PATRI ac DOMINO,
DN. NICOLAO
BARCHIO,
S. S. Theol. DOCTORI longe Ce-
leberrimo, inclutæ Diœces. Aros. EPISCO-
PO Eminentissimo, Ven. Consist. Eccles.
PRÆSIDI Gravissimo, Reg. Gymnasii
Scholarumque EPHORO
Adcuratissimo,
Mecenati Magno, Propensissimo.

Est certe Musis non minus honestum,
quam utile, eos submissa venerari
mente, quos merita in Rempublicam maxima
ad

*ad praeclara evexerunt munera. Hæc in Te
etiam, Reverendissime Pater, optime conspi-
rare, ignotum non est. Quare nec a me alie-
num duxi, pagellis hisce, utut levissimis, de-
bitam in Te, Mæcenæ Maxime, meam te-
stari reverentiam. Quod si, ut semper soles,
h. e. benigne acceperis, habeo, de quo mihi
meaque Plantationi Eccl. Svec. in America,
impense gratuler. Hinc meum est, & quoad
vixero, erit, hoc ipsum gratisimo agnoscere at-
que volvere animo; quin & Summum fati-
gare Numen, dignetur Te, Reverendissime
Præsul, in sui nominis Gloriam ac Ecclesiæ
emolumentum prorsus singulare, quam diutissi-
me salvum præstare & incolumem!*

Reverendissimi Nominis Tui

**Cultor & cliens devotissimus
A. & R.**

To the Learned American
M:R TOBIAS BIÖRCK,
Upon Publishing his Gradual Disputation in the
Famous University at Upsal.

SIR,

J Hope You will not take it amiss, if I cannot forbear declaring the great value I have for Your Endeavours to lay before the learned world *the Plantation of the Swedish Church in America*. As it is Natural to have a Fondness for what has cost us much time and attention in the different scenes of our life, so it is no Wonder, if I (who have at least a competent Idea of some of the most remarkable occurrences in the affairs of Religion in America) do now heartily congratulate your honourable and candid Undertaking in setting those Matters in that graceful light, which they deserve. Your Abridgment of the Churches cannot fail of being read with pleasure, since You have so nicely informed your self of their several Circumstances and Changes. If You had been conversant with all the Church-Ramblers in London, there might sooner, I believe, escape Your Observations all the multifarious Sects and Religion-Pretenders, than they do now. But I shall not look upon Your Disputation as a Book, that administers more to curiosity, than to the real Service to the publick; For I dare presage, that, after having seriously considered the Face of Religion in that wide and before uncultivated Country, it must

must be a grateful Reflection to some honest Gentlemen (who will rather choose to make any Part of the World their Home, than to sit, as it were, in their Chimney-Corner, as inglorious Neuters to the Christian Religion among Heathens) to think that the sublimest Truths are now grown familiar to the meanest Inhabitants of those Nations. What can be more surprizing, than to see that people formerly ignorant and savages, shall now outshine several Christians of old standing, those, I mean, who are endowed with such little souls, as the Poet says:

*So shy of one another they are grown,
As if they strove to get to Heaven alone,
Rigid and Zealous, Positive and Grave,
And every gift, but Charity, they have.*

As for our own National Church in America, I heartily wish the Advantages arising from her Purity may not be confined to narrow Tracts of the Earth, but, that they may as certainly promote the Interest of Your native Country, as they never will or can lessen or obstruct that of ours. I am fully perswaded, that the Swedish Church in America will continue to be most safe and flourishing under the Influence of his Majesty Our most Gracious King FRIDRICH, since it is to be hoped for, that we shall never see such a deplorable Condition, as that Church was in, before it pleased God to put into the heart of His Majesty King CHARLES the Xth of Glorious Memory, to send your Venerable Father with
two

two other Missionaries thither. Now, to set forward and perfect those glorious Designs, and truly Christian purposes, for the future, it is to be wished, that some of our Great and Rich Gentlemen and Ladies, who are so eminent for their Charities on other occasions, would readily afford their assisting hands, to the unspeakable Felicity of many thousand poor souls in the Westindies, taken out of other Nations. Thus to bring men out of darkness to light, is a God-like undertaking, that will certainly baffle all the attempts of the Churches Enemies. And, as for You, Dear Cousin, if it should please God, to put You into the same method of life, as Your Reverend Father hath been engaged in, (Whose particular Distinction is, to signalize himself for the Welfare of the Church, both abroad, and at home) I promise my self, You will find more Reason for returning to Your Native Country, and entering our Society, than You could at first have expected. However, I shall not trespass against Providence and Your own inclination, as a Fortune-Teller by a presage of future changes and Adventures; but, after wishing You all the felicities, that an Agreeable station can furnish You with, I shall interrupt You no further, than by telling You, that I am with all Sincerity

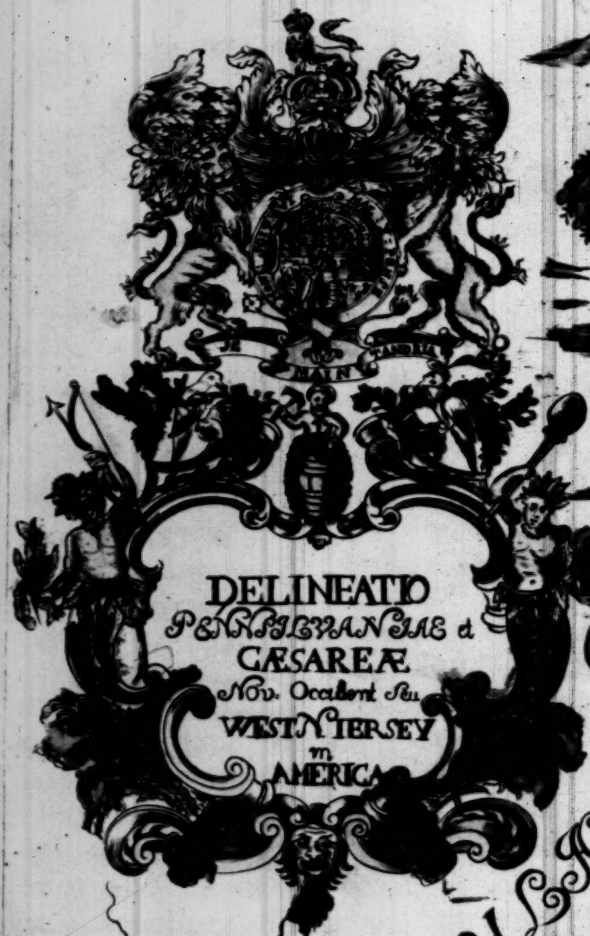
S I R

*Your most affectionate Brother
and*

Humble servant

ANDREW HESSELIUS

P. S. P. in Gagnef.

DELINEATIO
POTESTATIS d.
CAESAREÆ
N. Occident. seu
WEST JERSEY
in AMERICA

IRGANTIE PARS

ANNAR UNDEL
COMITATUS

BALTEMORE

COMITATUS

KHE'S PEAK
BAY

CACIL
COMITATUS

TABOT
COMITATUS

COMITATUS

NEW
CASTLE

COMI
TA
TVJ

EAST NEW
JERSEY

WEST JERSEY

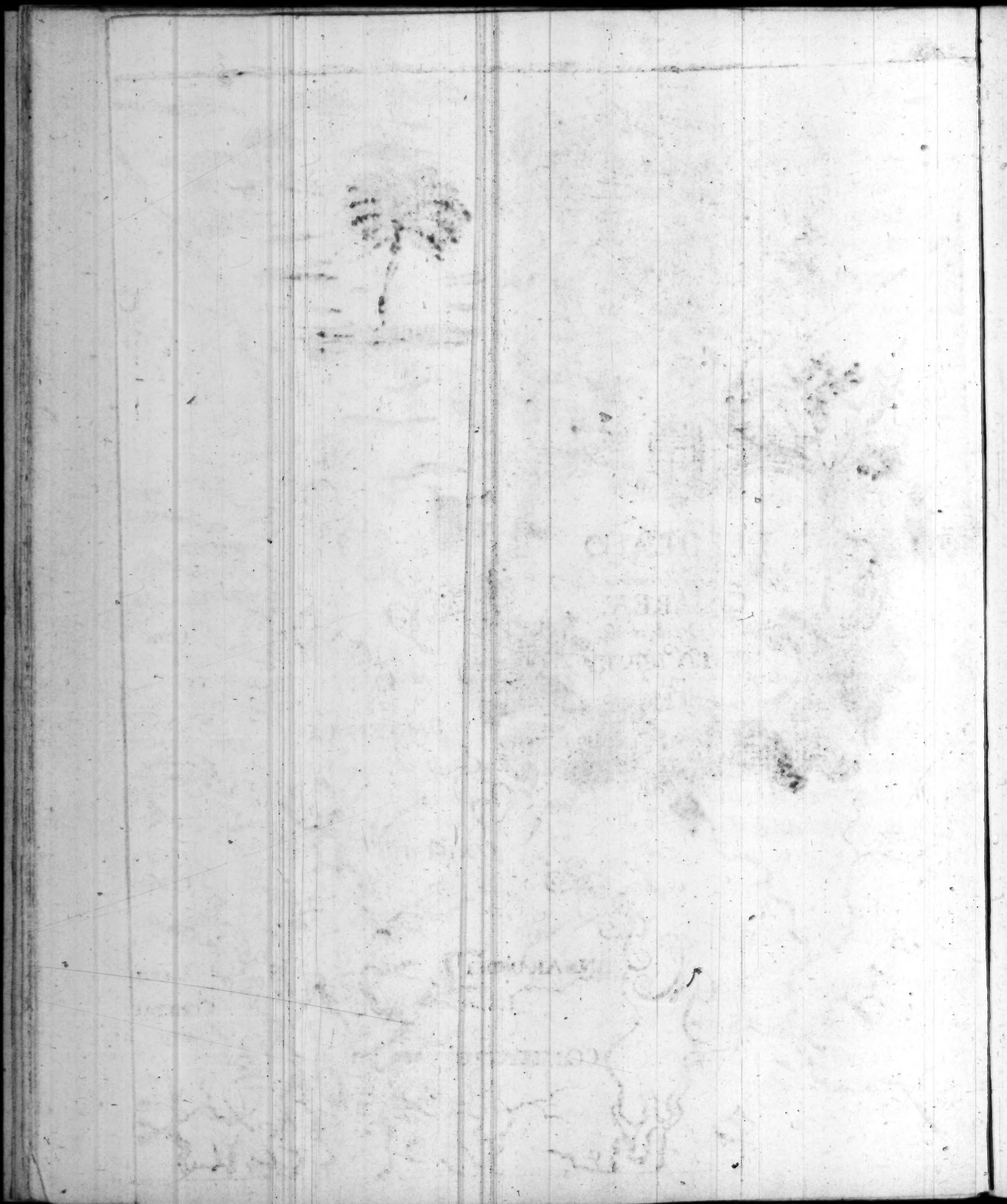

Jonas Bliffworslang Sculptor

NEW YORK

§. I.

Pandit vltam Dissertationi.

Terna hominum salus quantæ curæ fuerit Deo O. M. haud facile paucis dixerimus. In ea enim procuranda non uno alterove tempore, sed semper & ubique seria fuit ejus voluntas. Quod vero tam multi eadem excidant, ipsis imputandum est. Certe ex parte Dei nihil unquam defuit, quo minus omnes salvi evadere possent. Curavit quippe, ut unusquisque tantum luminis consequeretur, quantum ad eam obtinendam inserviret. Dubiola autem, quæ objici possunt & solent, non tanti esse arbitramur, ut cœlestem hanc veritatem labefactare queant. Nec juvat, opinamur, provocare heic ad impossibilitatem, vel paucitatem præconum. Potuerunt etenim, ubi præsentia & viva eorum vox defecit, fama, sonus aut scripta ad gentes pervenisse. Pervicacius si quis hoc impugnet, consulat, velim, sacram paginam

ginam, quæ de eo dubitare vetat. Nullam igitur gentem dari, censere liceat, cui non salutaris hæc Evangelii fax clara adeo exorta est, ut si modo accuratius hanc rem attendisset, ejus ope, ad veram religionem, & perennem vitæ beatitudinem perducere potuerit. Quare nec Americanos, qui 4: m orbis partem incolunt, notitia hujus luminis prohibitos, seu exclusos fuisse credimus. Præterquam enim, quod potuerit divina hæc aurora comitem se præbuisse primis hominibus, qui fines Americanos salutarunt; novimus ante annos circiter 200, Hispanos in eas Americæ partes, quæ eorundem parent imperio, secum deduxisse Christianam religionem, papali licet errore, infectam. Sic Angli, Sveci &c. sequentibus temporibus, in iis locis, quæ jam novi tenent coloni, curam religionis propagandæ Christianæ singularem sibi commissam habuere. Atque huic terræ, quum natales meos debeam, mihi haud inconueniens argumentum duxi pauca, pro modulo ingenii, in gloriam Dei, ac justam Patriæ memoriam, scribere, quæ saltem lucem aliquam scenerentur Plantationi Ecclesiæ Svecanæ in America. Qua in re, sicut operam suam mihi non denegarunt Adm. Rev. atque Præcl. Viri, deque Ecclesia Sveco-Americana optime meriti, Præp. Fahlunensis, Mag. Er. Biörck, Parens carissimus, Præp. Hedemorensis, Mag. And. Sandel, & Præp. in Gagnef, Mag. And. Hesselius; ita quoque illi heic mihi multo cum honore ac reverentia nominandi veniunt.

§. II.

Indicat regiones præcipue heic tangendas.

Regiones, quas tangamus oportet, sunt duæ tantum, quarum *uni* est nomen, *Cæſarea Nova Occidentalis*, *West New Jerſey*, alteri, *Pennſilvania*. Utramque interluit fluvius, *de la Ware*, tantæ magnitudinis, ut navigationem ad urbem usque *Philadelphiam*, & ultra commode patiatur. Oritur vero hic fluvius in ipsis finibus, *Pennſilvaniam* inter & Eboracum Novum, *New York*, nomen trahens a Centurione, *de la Ware*, qui sub ductu Thalaſſiarchæ Jac. Chartierii A:o 1600 finum maris, in quem se exonerat fluvius modo dictus, detexit. Quibus autem amnibus pariter ac rivulis augeatur, quos flexus & cursus habeat, verſus mare properans, perſpici poterit ex tabula æri incifa. Quantum ad adminiſtrationem utriusque Provinciæ attinet, paret Cæſarea N. Occidentalis Gubernatori territorii Novi Eboraci; *Pennſilvania* vero proprium ſuum habet Præfectum. Compoſita eſt vox *Pennſilvania* ex cognomine Wilhelmi cujuſdam Nobilis Britanni, *Penn*, & *ſilva*, quum multitudine arborum abundet regio. Ceterum ſumi poteſt *Pennſilvania* & ſtrictius & latius. Priori modo in ſe continet tres minores provincias, *Philadelphiam*, *Philadelphia*, *Cheſtriam*, *Cheſter*, & *Bukſum*, *Buks*: poſteriori autem tribus hiſce addendæ ſunt tres aliæ, *Novum Caſtrum*, *New Caſtle*, *Cantium*; *Kent*, & *Suffexia*, *Suffex*. Ratio hujus acceptionis inde eſſe putatur, quod ubi ſemel donaverat Rex Angliæ, Ca-

rolus II. Wilhelmo Penn, *Pennsilvaniam* strictius sumtam, eidem (Penn) concessit Frater Regis, Jacobus, Dux Eboracensis, *the Duke of York*, tria posteriora territoria. Ansam & occasionem huic munificentiae Regiae dedere, tam Parentis Wilhelmi Penn, quam Filii Wilhelmi junioris, merita in rempubl. Anglicanam maxima. Unde, ait, Th. C. Holm. p. 82. Konung Carl den II. bortfördrade den samma (Pennsilvania) til en adel. Person / wid namn Wilhelm Penn, och thet ianseende så wäl til thes faders Herr Lord Penn wälbewiste tienster / som hans egne meriter, både at honom och hans arfwingar til ewärdel. ägendom så mycket denne Provincien i sine Gränser innehåller. Hanc ante eum cordam pulsavit Gabr. Thomas - Year 1681. in which William Penn Esq. had the Country given him by King Charles the Second, in lieu of Money that was due to (and signal Service done by) his Father, Sir William Penn, & from him bore the Name of *Pennsilvania* *. Hinc credo, patescit, unde & ex quo tempore territorium hoc vocatum sit *Pennsilvania*: antea enim sub imperio *Batavorum*, Novum Belgium, *Neu Nederland* / & *Svecorum*, Nova Svecia, *Nya Svergite* dicta est hæc Provincia.

* Vid. ejus Hist. & Geograph. Account of the Province & Country of *Pennsilv.* & *w. N. Jersey.* p. 4.

§. III.

Exhibet ansam & occasionem susceptæ navigationis Svecorum in Americam.

Quamvis bona adeo ac præstans sit terra nostra,

fra, ut non solum agri atque hortuli, ubertate frumentorum & fructuum, sed silvæ etiam hinc illicque uvis, moris, nucibus castanearum, juglandum &c. abundant; mox tamen non credendum est, ut multi credunt, eam exemptam esse labori, quem præcepit Deus Gen. III, 19. לחם
בוטח"אפ"ך חאכל De migrationis modo, via & tempore, quo huc primi venerint mortales, non conveniunt inter se eruditi; nec nobis competere ducimus, has componere lites. Si vero hac in re quid certi statueretur, a vero fortassis non longe aberraverimus, si eorum sententiæ subscriperimus, qui existimant transitum, ad polum arcticum, tam hominibus, quam reliquis animalibus maxime fuisse commodum. Quod autem concernit primum Svecorum adventum in Americam, observamus, præeunte Th. C. Holmp. 57, primam expeditionem eo factam esse A:o 1627, sub imperio Gl. M. Regis *Gustavi Adolphi*, quam aliæ deinde, tempore *Christinae*, Reginae Serenissimæ, secutæ sunt. Auctor primæ expeditionis Batavus, *Wilhelmus Usseling*, existit, adserens, hac ratione, partim, ex commerciis cum Americanis, singulare quoddam emolumentum ac fructum percepturos esse nostrates, partim etiam lumen Evangelii sic inter barbaras gentes optime dispergi & accendi posse. Nec eum res fefellit. Nam si nihil aliud, certe vera religio Christiana, cujus propagandæ studio, tantopere flagrabat Rex, non potuit non eum commovisse, ut *Usselingi* consilium adprobaret. Inter

posteriores, præprimis memorabilis fuit illa expeditio, cui circa an. 1642, Joh. Printz, Gubernator Novæ Sveciæ constitutus præfuit. Verum, ut ex observationibus Mag. Sandel intelleximus, missi etiam fuere antea in has Americanas oras, coloni numero forsitan non pauciores, sub viro prudentissimo, Meneve, natione Belga. Narratur enim illum primum fuisse Gubernatorem Hollandorum, qui in territorio, *New Jersey*, habitarunt. Sed quoniam eum inter ac incolas discordia exorta fuit, domum redire coactus est, ubi adculatus, munere præfecti privatur. Quam ob rem, Patria relicta, Sveciam petiit, ubi exposita optimatibus terræ istius summa fertilitate ac præstantia, obtinuit tandem, ut sub ejus ductu, nova colonia illuc transmitteretur. Mortuo eo, in locum ejus successit, Pet. Hollender, qui primus ibi Gubernator Novæ Sveciæ fuisse censetur. Huic deinde ordine adnumerantur, Joh. Printz, An. 1643. gener hujus Printzii, Joh. Papegoja, & tandem Joh. Rising, qui, ni fallor, heic claudit agmen. Sed non est, quod hisce diutius immoremur; dicendum porro nobis est, quomodo ministros ecclesiasticos consecuti sint coloni Americano-Sveci.

§. IV.

Ostendit causam & modum vocationis Sacerdotum in Pennsilvaniam.

Quod vero in Americam vocati sint Sacerdotes, id effecerunt novi coloni Sveci, qui in Pennsilvani-
am

am dudum migrarunt, non contenti bona valetudine corporis, ægrotante anima. Idcirco, ne nobilior pars hominis deteriori cederet, in modum, quo huic rei mederi possent, diligentius inquisiverunt. Nec piis eorundem votis defuit successus. Haud enim multum ante ea tempora accidit Londini, ut Carolus Springer, Svecus, unus tunc temporis, ex præcipuis famulis ablegati Regis Sveciae, ad aulam Britannicam, Dn. Joh. Lejonberg, cum, nocturno tempore, in sella gestatoria, domum deveheretur, in navim mercatoriam, in *Thamisi* flumine, ancoris adfixam, abreptus, in Americam transferretur. In provincia deinde *Virginia*, repræsentata pecunia, semel venditus, operam suam culturæ nicotianæ per 5 annos addixit. Per famam interim de Svecis ac popularibus suis, in Pennsylvania degentibus, sensim certior factus, peracto annorum illorum servitio, ad eos properavit. Et certe apparuit circa hanc rem peculiaris Dei providentia ac bonitas. Nam hic idem Springer, postquam aliquantulum apud populares suos commoratus fuisset; simulque intellexisset, quantopere opus haberent V. D. Ministris, desiderii non minus utriusque Eccl. Svec. *Vicacoensis* sc. & *Tranhukenfis*, quam suis optatis satisfacturus, an. 1693 d. 31 Maji, literas scripsit ad Dn. Joh. Thelin, Præfectum Angarorum Gothoburgensium in Svecia. In quibus, & statum Svecorum in America depinxit, & simul rogavit Thelinum, ut, qua posset fieri ratione, hæc res Sac. Reg. Majestati quantocius innotesce-

notesceret. Id quod probe etiam exsecutus est Dn. Thelinus, unde summa ipsi etiamnum hodie debetur laus. Præter Ministros, libros sacros, eosdem quoque petivisse, testantur eadem literæ.

§. V.

*Resp. questioni, an nulli præcones V.D. ante
bos ibi fuerint.*

Quod spectat Svecos quosdam, qui casu, vel animi gratia, cum Hollandis, aliisque in Americam primum pervenisse potuerint, credibile est, eos nullum secum duxisse præconem sacr. Nulla enim subest ratio, cur Minister aliquis eos sequeretur. Idem vero adfirmari de illis, qui, temporibus Augustissimi Regis, *Gustavi Adolphi*, & Serenissimæ Reginæ *Christinæ*, illuc de industria transportati sunt, nequaquam audemus. Vetat namque hoc ineffabilis illa gratia, qua subditos suos semper amplectebantur: vetat zelus, quo ardebant incredibili, propagandæ Christianæ religionis: vetat denique non unius tantum, sed plurium sacerdotum facta mentio, quorum alii ibi exspirarunt, alii domum migrarunt. In numero demortuorum habendi sunt, Reorus Torkillus, Ostrogothus, Laurentius Caroli Lokenius & Mag. Jac. Fabritius, natione Polonus, seu ut Campanius vult, germanus; in horum numero, qui domum transmigrarunt, Mag. Joh. Campanius, Holmenfis, Israël Holgh, Dn. Petrus N. & Dn. Matthias N., qui post reditum suum Pastores ac Præpositi ordinati sunt, ut docet nos Th. C. Holm.

C. Holm a. p. 106 ad p. 109. Mireris tamen non sine causa, parum vel nihil potius commemoratum esse, de modo & occasione, quæ fuerit hisce in *Pennsilvaniam* proficiscendi. Unicus, qui excipitur, est Mag. Campanius, qui eo secutus est Gubernatorem, Joh. Printz an. 1642, ut curam Ecclesiarum Svecanarum in America ageret. Hinc id tantum observari potest, Sviones diversis temporibus in Americam transgressos esse.

§. VI.

Docet, sub cujus imperio denuo Ministri V. D. in Pennsilvaniam missi: quibusve hæc demandata fuerit cura.

Quam primum intellexerat Gl. M. Rex *Carolus XI*, §. IV, quid Pennsilvani submisce flagitassent, effectui id ipsum dare non cessavit. Ast tato, nescio quo, in hoc dum occupatus erat Rex potentissimus, obiit Clementissima Regina, *Ulrica Eleonora*, quo factum est, ut salutare hoc negotium in aliud differretur tempus. Anno itaque 1696 cura eadem repetita est, & in primis Reverendissimo Archiepiscopo, Dn. Doct. Ol. Swebilio demandata. Hic, ut jussui Regis, quæ par erat pietate, morem gereret, socium operis sibi adsumsit, Ac. Uppl. Prof. Th. Prim. Archipr. & Past. Doct. Jesp. *Swedberg*, utpote cui ingenia subacta, & muneri huic subeundo maxime idonea, optime nota. Tres itaque tum statim electi fuere, Phil. Cand. Dn. And. Rudman, Gestricius, Dn. Er. Biörck, Westmannus,

mannus, & Dn. Jon. Auren, Wermlandus. Horum 2 priores ordinarii constituti sunt ministri 3: tunc vero extraordinarius, seu potius itineris tantummodo socius, qui domum, sicubi ita videretur, redeundi facultatem sibi concessam habuit, ut Regem de felici eorum transitu, natura ac Indole soli, populi que moribus certior redderet. Sed & hic ad mortem usque ibi commoratus est. Acceptis igitur libris, quos sibi transmitti rogaverant Pennsylvani, atque reliquis rebus, huic itineri maxime necessariis, navi Londinum petierunt A:o 1696. d. 7. Aug. 3. dicti Sacerdotes; quo etiam omnes salvi, ad diem 6. Oct. venerunt. Londino solventes d. 4. Febr. 1697. cursum, quo tenderant, in Americam direxerunt; idque comitatu multarum mercatoriarum navium, in quarum præsidium duæ quoque naves bellicæ a Britannis constituebantur. Tandem circa diem 4. Junii, ejusdem anni, primum *Virginiam*, & paulo post *Pennsylvaniam*, ingenti tam sui; quam se expectantium cum lætitia, incolumes salutarunt.

§. VII.

Testatur, qualis status Eccles. exceperit hos sacerdotes.

Et quidem, quo melius status Ecclesiæ, circa accessum horum sacerdotum, cuivis constet, primordia ejusdem paucis attingere lubet. Quocirca, quantum nos intelleximus, nihil certi, de plantatione atque cultura religionis, ante tempora Gubernatoris Joh. Printz, dici potest. Credimus tamen, quum
plures

plures ibi fuerint sacerdotes §. V. cultum div. minime fuisse neglectum. Ad sacras ædes quod pertinet, tempore Joh. Printz, primum ex ligno erectum, est templum, A:o 1649. in insula *Tenecunck*, unde etiam *Tenecunck* vocatum. Sed quum ex inundatione aquæ fluminis *de la Ware*, successu temporis, non parum damni pateretur templum, simulque situs loci incursionibus Gentilium videretur expositus; illinc migrare consultum duxerunt Sveci. Postea autem, quia pars incolarum Svec. inferius, ad ripas fluminis *de la Ware*, pars superius, mansiones sibi ac domicilia elegerunt commoda, hinc quoque factum est, ut hi, prope urbem Philadelphiam, in loco *Vicaco* sacrum sibi de ligno faciendum curarent, illi vero idem, in tractu terræ *Christinae*, efficere adniterentur. Sed quoniam nec ibi ab invasione Indianorum, satis sibi prospectum videretur, major eorundem pars, amne *Christinae* trajecto, in loco *Tranbuken* *) templum sibi, eodem nomine insignitum, etiam lignum exstruxere. Hæ sacra ædes, quod notari meretur, ita confectæ erant, ut, si a Gentilibus, quibus arma erant arcus & sagittæ, inter sacra peragenda, invaderentur incolæ, impune se defendere, eosque bombardis prosternere, haud difficulter possent. Addo, quod in hanc rem notavit Pater meus Carissimus; *Hwilcka* (Kyrckior) woro så bygde / at efter en lagom högd som ett annat hus / gtorde en utbygning några hwarf högre / ther the funde stiuta utføre; så at om Hedningarne an-

föllo them / som intet kunde stie / vthan the icke
 skulle komma in på huset / så kunde the Swenske
 stäuta neder them alt fort / och Hedningen / som bru-
 kade allenast boga och pihl / kunde litet eller intet
 skada them. En, mira templa ! Sensim vero miti-
 gatis Americanis, omnique invasionis metu pene
 sublato, latius se dilatarunt Sveci, ea in primis ve-
 nantes loca, quæ ab utraque ripa amnis *Christinae*,
 victui ac amictui sibi quærendo aptiora essent ; id-
 que tam cito, ut pervolando terras illas eos occu-
 passe quis crederet. Nam licet non amplius quam
 per 20. circiter annos pastore destituerentur *Tran-
 buken*ses cives, circa tamen adventum horum sacer-
 dotum, vix una vel altera familia ibidem reliqua
 deprehensa est. In *Vicaco* autem magis coaluerunt
 membra Ecclesiæ, usa interea opera sacerdotis Fa-
 britii, qui subinde ad *Tranbuken* quoque prædica-
 vit Evangelium, & sacramenta administravit. Sed
 cum distarent hæc templa circiter 6. lapides Sve-
 cos, & Fabritius ille ad multam provectus esset
 senectam, immo cæcus, non potuit non hoc par-
 cius fieri. Extincto autem Fabritio, Ecclesiis hisce
 Svecanis inservierunt Dn. Carolus Springer, & Dn.
 Andreas Bengsion / prælegendo, hic *Vicacoensibus*,
 ille *Tranbukensibus*, Verbum Dei ex Bibliis, & ex-
 plicationes, ex Commentariis Virorum doctorum.

§. VIII.

*Innuat, quid post adventum V. D. Ministrorum in Pennsil-
 vaniam, circa cultus Divini ac Ecclesiæ planta-
 tionem, actum sit.*

Prius-

Priusquam Pastores ordinarii, Mag. Rudman, & Mag. Biörck, spartam a Clem. Rege Svec. sibi demandatam suscipere possent, adeunt primum Dn. Wilhelmum Markam, tunc temporis locum Gubernatoris tenentem, ei inspiciendas offerentes, literas salvi passus, a Sac. Reg. Maj. Svec. ejusque ablegato in Britannia, acceptas. Unde satis superque cognita & perspecta ratione eorum adventus, simul ac propositi, etjam suam opem, ubi eam expecterent, promptissimam pollicitus est; idque eo magis sibi cordi fore affirmabat, quo certius constabat, hoc sibi incumbere munus; res ecclesiasticas promoveri, dissidia ac jurgia sedare, purioremque religionem, a multarum sectarum labe ac vitio, illibatam ac immunem præstare. Sed iterum ad sacerdotes, inter quos, membris Ecclesiarum, primum *Vicacoensium*, deinde *Christinensium*, convocatis, illisque testimoniis suis una cum epistola ipsorum, qua eos precati fuerant, recitatis, conventum est, ut Mag. Rudman coetui *Vicacoensi*, Mag. Biörck *Tranbukensi*, præessent. Siquidem vero sparsa esset Ecclesia *Tranhukensis*, ut partim in *Christina*, partim in *Tranbuken*, partim etjam trans amnem, *Brandywine*, se collocasset, suborta est ibi quæstio, de loco cultui Div. celebrando. Omnibus vero rite pensitatis, decreverunt templum in tractu *Christinae*, ex saxo excitare: quo multum etjam contulit situs loci ibidem, tempore Gubernatoris Printz operi huic destinatus. Quanta laborarit hocce opus saluberrimum, difficultate, in penuria opificum, angustia

gustia pecuniarum, aliarumque rerum necessariarum, vix facile a quoquam conjici poterit. Huc accedit, quod cum in ædificando templo occuparentur cives, non semel a Quakeris Cariss. Parenti meo hoc vitio versum fuerit, quasi potius arcem Regi Sveciæ, quam templum populo strueret. Sed non multum eo effecerunt. Cunctis reliquis, quæ huic operi impedimento fuere, ex indetesto eorum labore, & munificentia prorsus laudabili, victis, primum hujus templi saxum jecit præfectus hujus rei, Jos. Yord, an. 1698 d. 28 Maji, eaque industria ac diligentia, manum benigne & consilia subministrante Pastore, Biörck, peracta fuit hæc ædificatio, ut solemnî ritu ac cæremoniis d. 22 Maji anni sequentis, Sabbato Sæ Trinitatis, unde ipsi nomen *Sæ Trinitatis H. Trefaldighets Kyrckia* a Mag. Rudman inauguraretur. Sed in hoc dum occupata erat hæc Ecclesia, coeperunt etjam *Vica-coenses* cogitare de novo sibi exstruendo templo. Hoc alii in loco, in quo antea exstructum erat, alii, ut ad locum *Passajung* transferretur, maxime utile judicarunt, quum ibidem, brevi ante accessum sacerdotum, fundus Pastori sustentando commodus acquisitus, & ædificatio templi lignei inchoata fuisset. Est tamen templum in eo loco, in quo prius constitutum fuerat, ex latere cocto fabricatum, sub cura & inspectione Pastoris Rudman; & anno 1700 sub nomine *Glorie Dei, Gudē åhros Hús* Deo, quibus destinatum fuerat, sacris, a Mag. Biörck consecratum. Præter nomen *Glorie Dei*, templo huic
in

in consecratione ejus impositum, nomen quoque *Vicaco*, a loco *Vicaco* desumptum, perpetuo ei adhæsit. Sic *Christina*, una cum nomine S:tæ Trinitatis in auguratione indito, etjam *Christina*, a loco, & flumine præterlabente, adpellata fuit.

Conditis vero hunc in modum templis, neq; sic illis inclusi sunt omnes Ministrorum Sacri labores. Fixerant nempe sedes quidam Ecclesiarum, in remotis adeo locis, ut iis non nisi raro, ob itineris difficultatem, sacris interesse liceret. Hinc intellexere Pastores, injunctum sibi munus, quoties possent, hos etjam invilere cives, dapibusque sacris reficere. In sequentibus itaque locis docuit Mag. Biörck, *St. George*, *Ratgângs kibl*, anglice *Racoons creek*, *Trediebukén*, seu *Bockten*, *Pumpenbuckén*, ut & præsertim in habitatione Baron. Isac. Banneeri transdelawarana: Mag. Rudman vero in locis, *Nitshameneth* & *Kalkonbukén*, quibus tempore Mag. Sandel addita sunt, *Mahanataunoy*, *Mattzong* & *Great Eggbarbour*.

§. IX.

Explicat ipsam administrationem Ecclesiasticam apud Pennsilvanos, quidque incrementi, successu temporis, apud Eboracenses, simul ac Albanos, cæperit Eccl. Lutherana, opera Mag. Rudmanni, & Mag. Falkneri, Germani, memorat.

Ad eundem modum ac ordinem, cujus tenentur in Svecia, cœtus rurales, instituta est in hisce templis administratio sacrorum. Ut vero in quibusdam

busdam differret, inculcavit præsens rerum articulus, jussit necessitas. Jam enim aliquid erat addendum, jam aliud omittendum. Concione prima, post hymnos atque preces solitas, prælecta sunt Ecclesiis, ex suggestu, 2 capita Bibliorum, unum ex Veteri, alterum ex Novo Testamento. Quibus breviter explicatis, demum addita est pars catechetica, una cum sua exegesi. Reliquum temporis, inter hanc & secundam concionem impensum est, partim examini conciunculæ matutinæ, partim baptismo infantum, etjam Anglorum, sepulturæ demortuorum partim, aliisque officiis Ecclesiasticis. Circa finem cujusvis operis sabbati examen a Pastoribus institutum fuit, quidque ex concionibus didicissent auditores, exploratum; idque cum eximio quodam usu Ecclesiæ. Nativitatem Christi, Pascha, Pentecosten., ceteraque festa majora, ut Adnunciationem & Purificationem Mariæ, Ascensionem Christi, Festum Joh. &c. æque ac in Svecia, quotannis devote celebrant. Dies vero festos minores, utpote Apostolorum, & sacra hebdomadalia excluderunt crebriores per Ecclesias factæ visitationes.

Quamvis vero gravis atque diffusus satis hic Ministris fuerit labor, Ecclesiis hisce præesse; ex insigni tamen & quotidiano incremento auditorum magnopere delinitus est. Huc etjam accedit gratiosissimum Regis Potentissimi *Caroli XI.* promissum de successoribus, justo tempore, in locum jam defatigatorum transmittendis. Sic haud multo post,
potestas,

potestas, una cum titulo Superintendentis, facta fuit Mag. Rudman in Sveciam redeundi. Sed quoniam auditores ejus ei multum cordi erant, impium atque iniquum putavit, eos prius deferere, quam cui traderentur, adesset. Ast, quid accidit? supervenit quidam, Laurent. Tolstadius An. 1700 postulans, ut cura hujus Ecclesiæ sibi committeretur. Verum, ut Regiis literis destitutus erat; ita in justam incidit suspicionem inopinus ejus adventus. Variis autem, ab eo in medium allatis rationibus, auditis, eatenus ei cessum est, donec de eo, quod verum esset, certiores fierent incolæ. Interea autem temporis profectus est Rudman ad urbem, Nov. Ebor. *New York*, ut Ecclesiam Lutheranam, antea ab Hollandis quodammodo fundatam, amplius instrueret, formaretque. Idem paulo post rogatus effecit in regione, *Albania*. Commendata est deinceps harum Ecclesiarum cura Mag. Justo Falckner, Germano *) quarum plantatio adeo uberem, post aliquot temporis spatium, protulit messem, ut 7 deinceps, ad eundem modum, ordinatæ numerarentur Ecclesiæ, quemadmodum Falcknerus in epistola **) ad Mag. Sandel fatetur; *In the Jerseys, there I visit Three small Lutheran Congregations living in a great distance one from the other, all those Three consist of about one hundred Communicants the most poor people & poor Settlers. In the Province of N. Yorck I serve four small Lutheran Congregations, & all these four consist in all of about one hundred constant Communicants, besides strangers going & coming in the City of N. York, so that in*

C

all

*all I have Seven Congregations, whom to serve I must yearly travel about twelve hundred english miles. Fu-
erunt itaque hi cœtus exigui satis, longe tamen, lateque dispersi. Uterius; Mr. Kocherthal resideth as yet for the most time in one place on Hudsons River but visiteth two places on the other side of the River, where particular Lutheran Congregations meet, He has been as yet but once with those Lutherans Palatins, that live in the Mobacks Country. Adduximus hæc ex incidenti tantum, ut aliqua ratione constaret, quam variis Americæ in locis jubar Evangelii jam illuxerit.*

Sed redeamus ad Rudman, qui dum iterum Patriam cogitaret, precibus Ecclesiæ Philadelphicæ persuasus, ejus in se suscepit curam, donec alius Londino expectatus accederet. Verum morbo interim adfectus, ex hac ad cœlestem emigravit vitam, sepultusque in templo *Vicaco* an. 1708 d. 17. Sept. comitante magna frequentia, tam Ecclesiæ *Vicacoensis*, quam *Philadelphicæ*. Dum hæc aguntur, supervenit Mag. And. Sandel, qui, ut testimonia ejus innuebant, sub titueretur in locum Mag. Rudman. Quia tum animi ægritudine, simul ac infamia, coactus sit *Tolstadius*, huic cedere, non est, quod multis loquamur, loquente ipsa re. Sed neque hac ratione cessavit a *Tolstadio* paulo ante excitatum malum. Dissuadentibus licet ac contranitentibus Ministris Svecis, trajecto amne *de la Ware*, ad incolas quosdam Svecos, ad ripam habitantes, se contulit, quorum animos, incertum quibus blanditiis, sic demulsit, ut
ad

ad amnem, *Racoon*, ligneum templum, inde *Racoon* nominatum, exstruxerint illi. Verbo, in eo omnes suas intendit vires, ut ex ceteris cœtibus auditores quibusvis modis sibi colligeret. Quæ hac de re amplius dici possent, lubentes omittimus, hoc solum addito, quod undis fluminis *de la Ware* suffocatus circa An. 1706 d. 29 Maji occubuerit.

*) *Hic lares domest. deseruit, ut onus officii pastoris evitaret, jam tamen in se id derivari passus est, a Rudman, Biörck & Sandel An. 1703 die 24. Nov. in templo Vicaco.*

**) *Epistola hæc dab. N.York d. 28. Sept. 1715.*

***) *Fuerunt Ecclesiæ hæ natione Hollandæ.*

§. X.

Tangit operam a Ministris Ecclesiæ Anglicanæ præstitam, eorumque compensationem.

Etjamsi, ad oculum quasi, in superioribus, commonstratum sit, non licuisse sacerdotibus nostris circa parietes ac focos hærere, nec tempus inertio otio, aut somno consumere; nihilo tamen secius, urgente necessitate, ab Anglicanis Ecclesiis sæpius rogati, in prædicando V. D. vires suas periclitati sunt. Et quidem in variis locis ac templis, utpote, tempore Mag. Biörck, in templis Anglic. *New Castle, Sandbuck, Chester, Bpland & Apoquonomy*, in locis, *S:t George & Salem*, quibus tempore Mag. And. Hesselii, addita sunt templa, *North East, Concord, S:t James & Salem.* Ut

in hisce locis ac templis sacerdotes *Christinenses*; ita, præter loca, in §. VIII, enumerata, in templis, *Oxford & Philadelphia* in primis concionantur sacerdotes *Vicacoenses*. Cujus rei nec fuere immemores Angli: cum primum Londini, Societas Anglicana, pro *Evangelii propagatione apud exteros*, Pastoribus, Biörck & Sandel, ex America redeuntibus, 30. Libras Sterlingicas solvendas decerneret. Postea vero constituit eadem Societas Angl. per literas, fixam 10. Lib. Sterl. mercedem, cuivis Svec. in America degenti Clerico, qui vices, vacante ministerio Ecclesiastico Britannico, concionatus fuerit, pendendam, ut ex sequentibus patet; *And to Messieurs Hesselius & Lidenius, two Swedish Missionaries in Pennsylvania, Ten Pounds each has been given upon a Representation of the other Clergy, that the have officiated, & continue to do so, in the vacant Churches; And Ten Pounds per annum is order'd to each of them (Swedish Parsons,) upon their sending over Certificates of their performing divine Service, and preaching in the English Language, in the several vacant Churches twenty times a Year **.

* vid. p. 42. an *Abstract of the Proceedings of the Society for the Propagation of the Gospel in Foreign Parts from the 17:th of Feb. 7²⁰ to the 16:th of Feb. 17²¹*.

§. XI.

Adhibet nomina & seriem sacerdotum in Pennsilvaniam missorum, ab A:o 1696. ad hunc usque diem.

Quod Mag. Rudman & Mag. Biörck, una cum Mag. Auren in Pennsilvaniam missi sint, A:o 1696

d. 7. Aug. docet §. VI. Beate defuncto Mag. Rudman successit Mag. Sandel A:o 1701. circa festum Paschatis. In locum vero Mag. Biörck, qui in Sveciam rediit A:o 1714. Pastor ac Præp. Fahlunæ constitutus, A:o 1712. d. 1. Maji surrogati sunt duo, nimirum, Mag. And. Hesselius, Westmannus, & Mag. Abr. Lidenius, Stockholmiensis, quo functionibus sacris Ecclesiæ jam permultum auctis pares essent. Nec multum post erigi etiam curavit Mag. Lidenius novum templum ex ligno, in Bumpenhufen angl. *Pensneck*, distans a priori (*Racoon*) circiter 3. milliaria Svec. quod in honorem nominis, Regis Angliæ, *S:t George* appellavit. Huic deinde templo Deo sacrato A:o 1717. d. 30 Martii, una cum *Racoon* præfuit Mag. Lidenius magna cum laude. Domum rediit Mag. Lidenius A:o 1725, & Pastor ac Præp. Umeâensis mortuus est A:o 1728. Mag. Jon. Lidman, Westrogotus, substitutus A:o 1719 in locum Mag. Sandel, qui eodem anno reversus, Ecclesiam ac Præposituram Hedemorensensem adiit. Mag. Sam. Hesselius, qui eo, una cum Mag. Lidman, profectus est, fratri suo, Mag. And. Hesselio successit demum A:o 1724, quo patrios lares petiit ille, & anno sequenti ordinatus est Pastor ac Præp. parœciæ Gagnensis. A:o 1725, ni fallor, in locum Mag. Lidenii illuc transmissi sunt, Mag. Pet. Tranberg, & Mag. And. Windrufva, ambo Westrogothi. Horum posteriori A:o 1728. defuncto, utriusque parochiæ curam, *S:t Georgi & Racoon*, in se suscepit Mag. Tranberg.

CAP. II.
Miscellaneum.

§. I.

*Tradit adminicula Plantationis Eccl. Svecanæ in
America.*

INter adminicula plantationis Eccl. Svecanæ in America, facile *primum*, post Deum, sibi vindicat locum, Reg. Majestas Sveciæ, cui salus ejus, per multos jam annos cordi fuit. Hinc non tantum variis temporibus dono Ecclesiæ Americanæ transmissa sunt Bibl. Sac. Svethica, Psalmorum & precum libri, Catechismi &c. sed insuper Archiep. Reverendiss. in Christo Patri, Doct. Svebilio, eoque mortuo, Reverendiss. Ep. Scar. Doct. Swedberg, cura demandata est, consulendi novæ per Americam plantatæ Eccl. Svec. Hinc quoque Episc. Swedberg, quem suum etjamnum hodie agnoscunt & vocant Pennsilvani, ingentem huic rei promovendæ dedit operam. *Secundum* locum jure occupat Majestas Reg. Britannica, concedendo Eccl. Svethicis liberum religionis exercitium, & eadem privilegia, ac suis Anglicanis. Et quidem id in primis enititur, ut per Gubernatorem vicarium, a contagione perversæ religionis, quam tot sectæ ipsis in locis profitentur, immunis sit atque libera. *Huc* demum multum facit amicitia illa ac concordia, quæ sacerdotibus Svec. cum Anglic. est mutua,

mutua & prorsus singularis, qua quantum inter Schismaticos effectum sit, pulcherrime declarant verba Mag. And. Hesselii: *Thenna Kyrkiones* enligt / såsom then lyckel. är genom åtskillige Synodos ther ute bestämd worden; altså winner hon ock / Gud! lof flere själar til Saligheten / än som många Polemici i Europa, med hädskhet och bittra invektiver kunna förwårfa. Och är thet i sanning ett obestrideligt nöje för Prästerna at förfara huru kraftel. så många Schismatici öfvervinnas genom then Swenska och Engelska Kyrkiones förbindelse &c. *)

*) Kort berättelse om Swenska Kyrk. Närw. Tillstånd i *America* p. 9.

§. II

Sistit obstacula ejusdem.

Heic nobis obveniunt tam multa, ut, si cuncta curatius persequeremur, novum foret caput. Sed quemadmodum in adminiculis; ita etjam in obstaculis plantat. Eccl. Svec. breviores esse studebimus. Per ea itaque intelligimus sectas potissimum, quæ ibi tot, tamque variæ sunt, ut vel in una familia, aut domo, 4 seu 5 diversam proficentes religionem deprehendantur: unus *a churchman*, i.e. Eccl. Angl. addictus, alter *Sabbatarius*, 3. *Presbyterianus*, 4. *Anabaptista*, & 5. denique *Quakerus*: Parentes & liberi, heri & famuli, imo mas & conjux, unusquisque suam fovet religionem. Inter has autem præcipua est secta *Quakerorum*, simulque maxima,

mxima, quæ derivatur a voce Anglorum, *quake*, *tremo*, *trepido*, quod cum moribus ac gestu, circa eorundem cultum divinum quammaxime congruit. Nam vix prius in ædibus suis, quas *Meetinghouses*, domos congregationis, vocant, convenerunt, quam horrescere occipiunt, & quasi extra se versari, donec tangantur, uti somniant, lumine suo interno, Christo, *Light within*, cujus participes, inde a natiuitate, omnes se factos esse fingunt. Quidquid tum pronuncient, sive doceant, de cœlo tanquam sibi manifestatum perhibent. Ejusmodi conventus multos celebrant, tam ruri, quam in urbibus, idque non Sabbatis solum, sed aliis etiam diebus. Biblia Sac. nominant humanum tantum protocollum, plenum exemplorum, quæ olim acciderunt, præclarorum, arbitantes & se talia scribere potuisse. Sacramenta proscribunt, neque aliud agnoscunt, verbum Dei, quam quod eorum menti ac falsæ arrideat persuasioni. Sacerdotes nostros, per convitium, *hirelings*, pastores mercenarios appellant, tanquam qui lucri causa, utque opes sibi acquirerent, illuc accessissent. Ex eo autem præsertim & prodita, & convicta est fallacia religionis eorum, quod, licet, inter Sacris operandum, læpissime unus fuerit alteri contrarius, uterque tamen lumen internum se secutum fuisse fassus sit. Unum conventus eorum genus dictum est *Silence*, seu *Silent Meeting*, congregatio taciturna, ea de causa, quod aliquando omnes incassum expectent, quod falso prætendunt, lumen illud internum. Posterioribus temporibus institue-

instituerunt etiam conventus, silentio ac gemitu potius, quam alio cultu celebres. Tandem orti sunt *Singing Quakers*, canentes Quakeri, qui canendo sacra fecerunt. Ex quibus pariter ac reliquis Quakeris, nonnulli erroris sui tandem convicti, Lutheranismum nomina dederunt. Succedant jam *Anabaptistæ*, *Calviniani*, *Presbyteriani*, *Sabbatariani* & *Latitudinarii*. Horum postremis, sicut quævis religio ad salutem promovendam apta videtur; ita his opponitur *Secta quærentium*, Anglice *Seekers* nuncupata, quæ, utut in singula religionum genera inquirat, quo demum, ex sententia, optimam detegat, eam tamen adhuc perperam quærit. Finem sectis nostris imponat illa, quæ non adeo multos ante annos exorta est in *Manataunoy*, auctore Matthia Bauman, Germano, qui prelo subjecit librum, de *Regeneratione*, unde ei addicti *New-bornpeople*, gens regenerata, vocati. In libro hocce dissuadet Bauman omnem lectionem Bibliorum, aliorumque sacrorum, frequentationem templorum, concionum auscultationem &c. ea omnia minus necessaria ducens, postquam semel gravi quodam morbo se regeneratum quis deprehenderit, quod sibi contigisse, inter parietem & fornacem lateritiam, dementis ac stulti instar ipse narravit. Hujus sequaces peccato se obnoxios esse impie negant: animam dicunt æque puram esse, ac ipsum Deum; corpus vero ut materia deterius, interdum, contranitante anima, leges transire concedunt; quapropter de illo etiam terrestre sumi supplicium.

Qua de re, ut & ceteris sectis legi meretur Narratio Mag. Hesselii supra citata. Quamnam hæ sectæ attulerint remoram plantationi Eccl. Svec. & successui veræ religionis, vel inde colligi potest, quod unaquæque earum suæ doctrinæ dogmata diligentius propagare studeat. Admiremur interim Providentiam Divinam, qua utraque Svecana sc. & Anglicana Ecclesia, sororiofere vinculo juncta, tot inter hæreticos, ut rosa inter spinas, illæsa in hunc usq; diem floret.

§. III.

Describit mores Gentilium & religionem eorundem.

Perveniamus nunc ad Indianos, terræ Americæ antiquam progeniem, quos Sveci *Wilder*/propterea haud dubie vocant, quod veluti feri homines in silvis ac desertis locis victitent. Hisce adeo referta est America, ut ibi 300 populi, diverso utentes idiomate, reperiri credantur. Fertur tamen, eos magis magisque diminui & quasi evanescere. Sunt horum alii aliis potentiores. Notamus jam solum gentiles *Minckusos*, ut etjam inter fortiores, circa *Canislowa* & *Sesquabana*, qui primos in America incolas Svec. eo complexi sunt amore, ut, quum alii gentiles Svecos armis petere vellent, illos defensum iverint, dicentes; pacem hisce ac quietem relinquatis necesse est; sin autem pugnare vultis, nobiscum pugnandum est. Hinc quoque est, quod eos *Hissimus* h. e. fratres appellarint. Regiones eorum fluviis ac certis collibus vulgo determinari solent. Regi commune est nomen *Sacheman*, idem

ac

ac *Dominus* significans. Dominium vero hoc conspici-
tur præcipue circa res majoris momenti peragen-
das, sive cum aliis gentilibus, sive cum Christi-
anis. De cetero in omnibus tantum non æqualis
est ceteris. Mores & vitæ illorum genus inquam-
plurimis cum vita Lapponum coincidit. Statura
sunt procera, maximeque erecta; fideles præterea,
casti, justi, misericordes, non avari, ingenio fe-
lices: in captivis vero tractandis sunt severiores.

Ad religionem eorum, si religio dicenda,
quod attinet, duos agnoscunt Deos seu spiritus,
quos *Manetto's* vocant. Unum dicunt rectorem re-
rum cœlestium, alterum terrestrium. Priorem,
quia bonus, non adorandum, vel timendum; po-
steriorem vero quia malus, & timendum, & adoran-

MANETTO INDIANORUM.

dum, perver-
se censent: cu-
jus hanc fere
formam januæ
incolæ Sveco-
Americani in-
cisam depinxit
Mag. A. Hesse-

lius. Variis indulgent superstitionibus, omen a
variis avibus, serpentibus, aliisque animalibus, quæ
illis magis familiaria videntur, captantes. Imagines
harum secum portatas, pro geniis atque penatibus
suis habent, illis felices venationes, & quævis fau-
sta adscribentes. Solent etiam aliquando horum
penarum effigies ulnis ac ossibus eorum certo

tribuli genere sic inscribi ac infigi, ut indelebiles maneant; immo arboribus incidi, unde videre licet, quoniam gentiles in hoc vel illo terræ tractu commorentur, aut antea ibidem sua habuerint domicilia.

Quod post hanc, feliciorē expectent vitam gentiles nostri, innuant fistulæ, tabacum, utres &c. quæ una cum cadaveribus suis in tumulis deponunt ceteri; idque in tesseram amicitiae, ut, sicubi in meliorem vitam ipsis aliquando contingerit aditus, iisdem fruantur instrumentis. Omnes dies uno eodemque ab iis mensurantur pretio, nec una illis magis sancta, quam altera. Circa hostias, quibus malum spiritum expiari cogitant, ne adversi quid iis acceleretur, tot tamque variis se gerunt modis, ut sanum quemvis ad stuporem usque in admirationem rapiant. Fiunt hæc sacrificia, prout res & ratio fert anni, ex primitiis frugum, venationum, piscaturæ &c. quæ, qua ratione ac modo instituantur, ex duplici, quod heic subiungitur, exemplo, pateſcet. Prius sacrificium, post venationem cervi feliciter peractam huiusmodi fuisse narratur: Tugurium rite exstructum, & corticibus, pellibusque opertum, certæ aliquot cingebant personæ. Hinc, ubi sacrificulus super lapillos, in tugurium illatos, igneque calefactos, tabacum posuerat, mox alius secutus, aquam super illos effudit. Ex qua re, quia sicubi fumus adscendit in altum; ita sacrificulus, duplicata altiori voce, *Kännäka*, *kännäka*, vel aliquando *boo*, *boo*, faciem versus orientem convertit. Tacente autem sacrificio, ridi-

ridiculofam ſibi vocem formarunt ceteri affidentes, dum alii Galli Africani, alii Sciuri, alii aliorum animalium, imitari conati ſunt inconditos ſonos. Inter vociferandum hoſpitibus diſtributi ſunt 2 cervi cocti, una cum pane ex frumento, (quod nos vulgo vocamus triticum Turcicum) *Majis* piſto, illis *Kankis* nominato. Sacrificus autem interea nihil comedebat. *Posterius* exempl. propriis oculis adſpexit Mag. A. Heſſelius. Facta eſt hæc imolatio, ex primitiis radicum, quæ in paludibus, nucibus haud diſſimiles, effodiuntur a gentilibus, ibique *Tachis*, Anglice *hopnuts* vocantur. Has primum ardore ſolis arefactas, in olla, ſeu aheni igni impoſito, ſub dio coquunt. Dum vero hæc reſculinaria peragitur, in gyrum ſaltantibus ceteris, procedit tandem Indiana mulier, crinibus per humeros ſparſis, pulmentumque ſemel iterumque cochleari ſubigit, particulamque ejusdem pulmenti in ignem conjicit: cui actui per clamorem, quem edunt, applaudunt circumſaltantes. Pulmentum deinceps, tanquam cibum, hac occasione, ſibi paratum, conſumunt. Hæc & reliqua Americanorum ſacrificia, ex ſermone eorum nativo, *Kinticka*, i. e. conventus celebrior ſeu nuptiæ, dici ſolent.

§. IV.

Detegit cauſas, cur non facile convertantur gentiles: ſimulque colloquium Rev. Dn. Aurei, cum Indo, in Caniſtowa, habitum, ſcituque digniſſimum, memorat.

Cauffæ

Causæ & impedimenta, quæ Ethnicorum nostrorum conversioni obicem ponunt, sunt non minima; 1. præpostera, inter Christianos sæpe, quæ deprehenditur, vitæ transactio. 2. quæ amissam libertatem comitari solet servitus. 3. linguarum ipsorum, per Americam aberrantium, diversitas, & continua fere mutatio. Eviſtis vero hisce difficultatibus, invicta ferme seſe offert *pervicacia*, una cum *præjudiciis*, de vitæ ac religionis suæ præſtantia. Nam ſi vel maxime quis eorum Chriſtianiſmo pollicem premere vellet, adverſantur ceteri, perquam ægre ferentes, quempiam eorum reliquis, uti dicunt, ſapientioſorem evadere. Unde, quum aliquando V. D. Miniſter, Jon. Auren, conventum Indianorum, ad *Canistowam*, frequentaret, quæreretque ab iis, ut Ethnica, quam profitebantur, religione rejecta, Chriſtianam amplecterentur, tale, per interpretem, ingenioſum, a ſene quodam, verba pro ceteris faciente, tulit reſponſum:

Huc uſque non auditum eſt, propoſitionem nobis factam de ſuſcipienda religione Chriſtiana. Jam primum tentatur illa, & conſideratione opus eſt, utrum ſpernenda, an vero attendenda, prout ſit vel nibili, vel alicujus momenti res. Cuinam horum titularum ſubſcribi eam oportet, non facile apparebit, donec prius nobis conſiſterit ſententia ejus circa ea, quæ ſubſequentur a me dicenda.

Quoniam ergo perhibetur, cardinem hic verti noſtræ ſalutis, imprimis noviſſe convenit, qualis ipſi videatur conditio noſtra; an velit omnes nos, cum parentibus

tibus nostris, qua tales, omnino damnandos; spemque salutis habere nullam? Si ita, crudele quid dicet, & perfide satis. Nonne scimus, parentes nostros, aequae nos, in ea spe fuisse, ut bene agendo, essent Deo accepti, postque mortem, statum ingrederentur letum? Idcirco est, quod tanto cum animi fervore, vitae integritati studemus. Num cum majoribus nostris in his frustramur? Non puto. Confidimus enim, bonum Deum nostrum non sinere cordatos & integros frustrari spe, quam ipse indidit. Ab ipso namque indita nobis spes subsistentiam habet, nec corrui, qualiter faceret, si esset figmentum virium nostrarum. Absit, ut dicamus testimonium Dei frustrari.

Et hic porro audienda Ejus opinio, de revelatione divina; num existimet, Deum non revelare unicuique, quantum ipsi sufficiat ad salutem? An nullam admittere velit revelationem, praeter eam in verbo? Unde ergo nos scimus, acceptum esse Deo, quod bene agimus? Unde habemus spem nostram? Certe haec omnia, nullo verbo scripto, nec aliunde ab exteris nobis innotuerunt; a bono Deo nostro revelatio nobis facta est. Quod si ab illo? utique sufficiens. Credimus enim divinarum actionum eam esse rationem, ut sint sufficientes & salutare. Aut cui bono foret, si insufficiens? tum ne quidem, qui male agunt, torturam subirent, quales nos censemus, post mortem incessanter torquendos; crudeliter enim torqueretur, cui non patuit via salutis. Nostra mens est, omnes quantum sufficit illuminari; at ex voluntate Dei esse, non vero ex necessitate in salutis negotio, quod aliis hoc, aliis alio modo,
his

his plura, illis pauciora patefiant. Quod igitur quidam se dicunt verbum Dei habere, differentia inter illos & nos non consistit in ipso salutis negotio, quod utrisque sufficienter oblatum, sed in revelationis peculiari modo & gradu; qui quia illis illustriores, plura habent, quorum reddent rationem. Si Deus nostræ salutis tantam cognitionem necessariam vellet, utique bonitas ejus huc usque eam non differret. De voluntate ejus non dubitamus in re adeo necessaria: impossibile illi fuisse omnibus simul & semel revelare equaliter, locutio est absurda & blasphemica. Multa scriptis mandata sunt; an omnia vera? fac vera esse, quæ illi scriptis mandata habent, at illis data, ad nos non pertinent. Aliunde convinci nos oportet, quamque habemus revelationem, ea nobis sufficit. Quæ Deus manifestare vult, absque viri ope potest, nec testimonio viri indiget.

Sed tandem de cura Dei, quid adferat inquirere placet. Non negabit, puto, nos esse opus Dei. Deo autem maximæ curæ esse opus suum credimus. Ad quid enim nos crearet, si curam nostri non haberet, & bene nobis non provideret? Dicere Eum concessisse nos in errorem tanto temporis intervallo, absque remedio, est tyrannidis Eum nota signare. Melior nobis de bono Deo nostro conceptus est, & blasphemare Eum putemus, qui aliter docet. Si curam gerit in minori, tanto minus eam omittet in potiori. Ipsius cura factum est, quod inde longe ab initio per multas generationes, ad hæc usque tempora, nomen nostrum reservatum sit, ab hostibus non deletum, in nihilum non redactum. Vitam, curante Eo, victum omniaque hujus vitæ necessaria

cessaria habemus. At his omnibus longe maius est salutis negotium, & in eo nos derelinqueret? absurdum. Fac Deum nos dereliquisse; quæ ergo causa derelictionis? sit scelus aliquod nostrum vel parentum nostrorum, sicut in tale exemplum modo nobis retulit alios populos, at plecti eum oportet, qui commisit. Præterea, quis dicet, iam tempus exspirasse, quo tale iudicium in nos exercere velit Deus? Quis novit, num jam demum velit permittere, ut voluntas ejus nobis declaretur? Quando salutis in negotio ira Dei incipit, finem ignorat. Castigationes autem, ut sunt temporales; ita non nisi temporali in causa fiunt. Iudicium hoc Dei perpetuo forsitan in nos durabit, & sic frustra studebimus converti, æque ac majores nostri, quos scimus tanto desiderio flagrasse placendi Deo, & tamen plus cognitionis non obtinuerunt, quam nos jam habemus; Eorum autem imitatores in zelo studebimus esse; arrogans foret præ illis se eminentem putare. Sed in tempore vivimus & castigatione, non vero in abiectione. Vel, num alii nobis meliores? Quod si non? quomodo bonitas Dei nos prætergrederetur? Numne equali operi, æqualem Deus distribuet benignitatem? Num Ipsius bonitati & curæ conveniens sit, curare homines nasci & vivere, ut peccent pereantque æternum, & nullum ipsis remedium dare, quo salventur, etiam in ipsissimo illorum desiderio, quali scimus parentes nostros anhelasse salutem bene vivendo? Credimus omni tempore Deum maxime curam agere salutis nostræ æternæ; tanto igitur tempore nihilo apparuit cura ejus, si adhuc in errore sumus. Sit, Christianos plura scire, at illa mundana sunt pleraque. In ipso Dei cultu invenimus eos

E

peiores

peiores nobis; per eorum igitur vitam abhorruimus eorum doctrinam ut erroneam, ne Iste putet occasionem correctionis & revelationis inde nobis patuisse.

Hac sunt, circa quæ Ipsius audire sententiam nos oportet. Quod si nostram affirmaverit, propositio ejus supervacanea: si contradixerit, absurdus est, & Ipsum non audiamus. Si autem attulerit quadam, quæ adhuc nobis ignota sunt, & hæc bene nobis explicuerit, ut possimus intelligere alicujus momenti esse, quæ dicit, feliciter eum admittimus; facile enim persuadebimur, eum posse multa nobis dicere. Ex sermone autem Ejus concludimus, num adferat, quæ recto & bono convenientia sunt. Quod si prohibuerit ebrietatem, inimicitiam & commixtionem cum aliorum uxoribus, & alia nobis vitii nomine notata, pleraque nobis adhuc non adeo perspicua & obvia, sincerus est. Et si Regi Ejus, ut dicit, tantæ curæ erimus, ut gratis institutioni nostræ sumtus impendere velit, mira erit ejus benignitas; nec forsan alia sese offeret nobis occasio tam opportuna.

Huc usque Indus, qui non parum satisfactus, quod nullum mihi movisset tedium. Delectabar enim deprehendisse me feritatem in tantum cicuratam; & mirabar promittitudinem ingenii Ethnici, quod inscitia lætaverat, educaverat incuria. Ideo totum discursum, prout eum avidis exceptum auribus, memoriæ primo, mox charitæ mandavi, etiam Tuum, D:ne Clarissime (E. Biörck) subire aspectum volui &c.

Canistogæ 13. Jan. 1799.

JOEN AUREN.

Votis vela contrahimus, quam humillime precantes, digneris Tu, O, bone Deus, in viam reducere omnes errantes, Ecclesiamque tuam, per universum orbem, sartam tectamque potenti tua manu protegere: quin immo digneris, eam Sancto Tuo Sp. ita dirigere, ut illi sit salus æterna, Tibi vero Soli laus & Gloria, in secula nunquam terminanda!

